

1957

Lynn Borofsky
being

9(42)
L-65

1918

05 SEP 2011

ԼՕՅՑ ՃՈՐՃԻ
ՀՐԳԱԿԱՆԻՈՐ ՃԱՌԵ
ԵՒ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ^{10 AUG 2006}
ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷԶ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԵՆ

9(42)
L - 65

ԼՈՅՑ ՃՈՐՃ

20ՆՈՒՅՆ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
ՀԱՅ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 10 ՊԱՎԻ ԳԻՒԹԻ ՀԱՏԵԱՅԱԼԻՒ ՀԱՅ ԱՐՄԱԴՐՈՒՄՆԵՐՈՒՆ)

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԿԱՄ ՄԱՍՆԱԿԻ ԱՐՏԱՊՈՒՄ ՉԻ ԹՈՅՆԱՏՐՈՒՆՔ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1918

ՏՊԱԳՐ. Ա. ԿԱՐՈՅԱՆ

03 MAY 2013

L - 65

Հայկական Գատին կրակոս ախոյեաններէն եւ մարդկային քնկեռութեան քառե-
կարգութեան հօր առանձաններէն մէկուն' Լոյս ձօրնի հոչակաւոր ճառը՝ որ
ժամանակին բարգմաններ էի ՇԹանէն՝ այսօր նրանցակաւորեան առլով՝ նպատակ
է Հայ ծողովուրդին ծանօթացնել Բրիտանական Կառավարութեան բացուրեան աւ
հանդիսաւոր խռովումք՝ Հայութեան ձականազդին մասին՝ որով այնին մօ-
սանցուած է ամէն Հայ իրաւունքով: Ընթեցողը նառին մէջ պիտի գտնէ նաև
աշխարհադրդ պատերազմին ամբողջ հոգերանուրիւնք՝ հոյակապ առենա-
րանին հրաւունչ լեզուով պատերազուած: Եր նկատուիք թէ՝ ո՞չափ տռացի
նուղութիւնով այսօր իրականութեան փոխուած են անզիացի Վարչապետին մար-
գարէական ունենով եւ անդրդուելի հաւասենով արտասանած յայտարարութիւններ,
զաղափար մը կրազմուի անզիական Ազգին մեծութեանը վրայ՝ որուն տիեզե-
րազօր կամքին ու բարձրացուցած Արդարութեան դրօւնի կը խոնահին այն կայ-
սերական բազակիր զլուխները անզամ՝ որոնք դեռ երէկ բարբարու յիշութանքով
աշխարհասասան յաղրանակ կը պոռչասին, ամէն բերան բացած անն Աստուծոյ
վրայ երդութեանը առանց մոռնալու՝ միլիոնաւոր ժողովուրդներ արիւնալից
սպանդի Մը նահինին մէջ խեղդելով:

Եւ, աշխարհակալութեան մենախուած՝ Հայրենիքին մոլեռանդ ազա-
տագրիչը? Ճեւացող Քայզերը՝ որ զօրապատութեան կատարի իր մղաւանցնե-
րովը համախմահային աւերիչ հրդենին հրձիգը հանդիսացաւ, այսօր հայրենադաւ
վասութիւնով փախած է արտասանման, իր Հայրենիքին նետ կործանելէ եւը Եւրո-
պափ այնեան չմնալ մասերը:

Զօրապատութեան կայսերամու խելազար ցնորատեսք՝ փոխան Ցաղրանակի՝ իր
արիւնուուս սեւ անունով՝ Պատմութեան կը կատարի աշխարհականդ Փլատի մը:

ԵՆՈՎԱՐ ԱՐՄԻՆ

ՀՕՅՏ ՃՈՐՃԻ ՃԱՌԸ

ԵՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՕՍՐԴԻՆԻ ՈՒՆԵՆԴԻՐՆԵՐ.

8426

Կարդացի ու կրկին կարդացի՝ այն կրկնակ ուշադրութեանով որ իմ
ներկայ պաշտօնիս պարտականութիւնը կը հարկադրէ ինձի, վերջին ճառերը
Աւատրիաի և Գերմանիաի ինքզինքնին վարիչը հոչակող մարդոց: Պիտի զգու-
շանամ ձեր միտքը և տրամաբանութիւնը չարչարելէ և չպիտի ըսեմ թէ ի՞նչ
պէտք է եղբակացնել այդ ճառերէն. ատիկա թանկադին ժամանակ մը կոր-
մոցնել պիտի ըլլար: Մինչդեռ Գերմանիա մեծ վատահութիւն մը ցոյց կու առայ
ընդհանուր կացութեան մասին, երկրորդը՝ քիչ մը աւելի իմաստուն՝ կ'ար-
տայայտուի աւելի՝ համեստութիւնով, աւելի՝ աղնուամառութիւնով և աւելի՝
հաշտասէր խօսքերով: Մէկը՝ անօգուտ նկատած է քրքրել իր նախնական

նիւթին զանազան տարածու մասերը՝ ինչ որ իր ցեղին խիստ յատկանչական մէջ դէպքը կը կազմէ . միւսը՝ բաւական ձևակերպած, սղոցած է այդ նախական նիւթը՝ որպէս զի երևոյթը տարբեր ըլլայ:

Զեւ տարբեր է, բայց միջուկը կը պարունակէ նոյն բնագդը՝ բոլո՛ր ճառերուն մէջ: Ինչպէս որ դիւրաւ կրնաք գուշակել, ես վայրկեան մը չեմ դադրի մանրակրկիտ զնութեան մը ենթարկելէ հորիզոնը, բայց ո՛ր և է նշան թոյլ չի տար եղակացնել թէ՝ հաշտութիւնը մօտ ըլլայ: Հեռու ադէէ, հարիւրաւոր պարագաներ զիս կը մղեն հակելու այն ենթադրութեան թէ՝ այս պայքարը, ուր կը տիրէ «լինել» թէ լինելիք երկաւլութիւնը՝ պէ՛տք է վերջնապէս վճռուի մէջ կամ միւս խմբակցութեան բացարձակ մահովը (Եսութիրի օրեակեն . . . Շա՛տ շիտակ): Բայց ես պարտականութիւն կ'սատանենեմ որ՝ այդ եղերական գործողութեան ենթարկուողը Գերմանիան ըլլայ: Այս ենթադրութիւնը պէտք է մեր ուղեղոներուն մէջը դրոշմուի՝ շնչուած ուժով մը՝ երբ միտք բերենք այն դասը զոր քաղեցինք Պրէսթ-Լիվութօքի քօնֆէրանսէն: Հիմա արեգերք գիտէ թէ՝ Գերմանիաի մէջ ուամկավարութիւնը անմատչելի է, որովհետեւ անիկա որ և է կերպով լքած չէ գերագա ութեան իր դիտակները: Անզլիա ալ, իր կողմէ, ո՛ր և է կերպով լքած չէ ուրագործները մահուան դասապարտելու իր դիտումները: Կը մնայ գիտնալ թէ, պարոններ, երկու դիտումներէն ո՞րը կրաշալիք կերպով մը իրականութեան պիտի փոխակերպուի (Տափահարութիւններ): Նոյն ինքն գերման ժողովուրդը, որուն իմաստութիւնը (ծիծաղ ամբողջ սրանին մէջ, ամերիկեան օրեակեն՝ ըսէ՛ք՝ անմտութիւնը) երկակայութեան սահմաններէն անդին չանցնիր, կատարեալ ըմբռացումի մէջ է, ինչ որ, լայն ձեռով յեղափոխութեան մը պիտի շրջափոխուի, երբ լաւ ըսկունէ ամրացն այն ահաւորութիւնը՝ զոր իր անպատասխանատու կառավարութիւնը իր ծոցին մէջ կը ծածկէ: Սակայն մենք միայն իր յամեցող արթնութեանը վրայ չենք հիմնուիր, որովհետեւ վառովը և գնդակը բաւական հզօր երկու տարբեր են՝ որոնք կրնան յարմար ժամանակին խորտակել կզակներ (Տափեր):

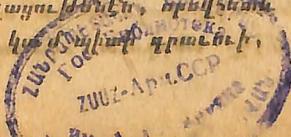
Հակառակ մեր կրկնակ ապացուցումներուն, Ռուսիա կարծեց որ Գերմանիա օտար չէր իրաւունքի և արդարութեան և Ռուսիա բանակցութեան մտաւ անոնց հետ՝ որոնք կէս դարէ ի վեր դարբնեցին հրէնիներու ծրագիրներ՝ որոնց հետեանքները կը ճանչնաք: Բայց թէև մեր զինակիցը կազմալուծումի վիճակի մը մէջ ըլլայ, հիւմանդութիւնը վտանգաւոր և անդարմանելի չէ: Ռուսիաի մէջ դէպէքերը իրարու պիտի յաջորդեն տակաւին երկար ատեն՝ յանդելու համար ելքի մը, ճիշդ մեր նախատեսածին համեմատ, և ապացուցանելու նաև Պալիկերացի կոման (Հերթիլնկ) թէ՝ իր պոլսական տիվլօմաւոր գործականները (Ֆրանսական օրեակին մէջ . . . Մայտ պատիւը կը վերաբերի Պ. Քիւլմանի: — Լուս Տեռալի հեղանակով եւ վանկերը կրկնելով. — Պարս Կո հիմանի) մեր ձեռքին մէջ խամաճիկներ են: Գերմանացիները կը ջանան օգտուիլ Խուսիացի տկարութենէն, զայն փետակով իրենց ապահովելու հողամասեր՝ որոնց տիրացումը իրենց ժողովուրդը պիտի փրկէր այն սովէն՝ որուն մէջ կը մահանայ, Մենք միտք չունինք դադրելու իրենց ստամոքսը սրելէ (ծիծաղ). պաշարումը կը տեսէ և պիտի տեսէ աւելի զօրեղ. և չպիտի դադրի իրենց պատահական առաջնադաշտութեան, որովհետեւ ինչ որ կրնայ անցնիլ յարսողական գործողութեան՝ կամ անցնի գրանդ գրանդ, կա՛մ պիտի սպառուի:

Այնչեւ մոխիրը (Կեցցէ՛ ծափեր): Ինչպէս որ քանի՛ քանի՛ անգամներ պարզեցի, Փրանսուական և անգլիական կառավարութիւնները արդէն ձեռք առած են բոլո՛ր պէտք եղած միջոցները՝ արմատապէս անհնար դարձնելու համար իրենց թշնամիններուն՝ ո՛ր և է օգուտ ձեռք բերել. նաև ամէն միջոց ձեռք առած են ոչնչացնելու համար զանոնք՝ որ կը հետապնդեն ցնորական արդիւնք ներ՝ որոնց շուշիքն անգամ չպիտի տիրանաւն:

Մեր զինուորական կացութիւնը մեզի հպարտութիւն կը ներշնչէ՝ ամէն անգամ որ զայն կը քննենք: Թշնամի հողի մէջ առաջացումը չէ (այդ մասին մենք գերազանց ենք՝ երէ նկատի առնուին գաղթավայրերը և մեր յաղթանակները Արևելքի մէջ): ո՛չ ալ այս կամ այն կէտէն ներս թափանցելու կարողութիւնն է օր՝ իրաւունք կու տայ մեզի գոհանալ: ԴԻԱՄ. ԶԻՆՈՒՈՐ. ԹՆԴԱՆՈԹ. ահա՛ այն գործօնները՝ որոնք պատերազմի մը ճակատապէիրը կը վճռեն: Այս երեք գործօններուն մէջ՝ գերազանցութիւնը մե՛րն է. այս երեք ուժերով մենք պիտի ջախճախենք մեր հակառակորդը, միայն այս երեք գործօններով, և առանց հաշիւի առնելու ամերիկեան ահազին ուժերը և նկատի ուննալով Ռուսիաի պատահած դէպէքերը (Խելայեղ ծափեր):

Գերազանցութիւնը՝ ամէն տեսակէտով՝ ՌԱԶՄԱԿԱՆ, ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԵԼԵԽՄԱԿԱՆ՝ մե՛ր կողմն է. մե՛րը պիտի ըլլայ նաև ՎԵՐՃԱԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԱՆ: Թշնամին՝ նոր յարձակումներու համար ջղագրգիռ պատրաստութիւններ կը տեսնէ: Ո՞ւր տեղի պիտի տնենայ ան. ո՞ր կողմք: Անկարելի է կանխագուշակել ադ. որովհետեւ թշնամին ունի երկաթուղիի հոծ ցանց մը՝ որով կրնայ արագօրէն մէջ ճակատէն միւսը զինուոր փոխաղբել: Բայց բան մը կայ որ ստոյգ է: Ինչ ժայռի որ ալ ընդհարիլ փորձէ, ո՛ր ճակատին դէմ ալ որ Հիմսէնապուրկ ընտրէ ջարդել իր ոչխարները, իր զլուխը պիտի ջախճախուի (Տափեր), Վէրսայի ժողովը, ի մէջ այլոց զլուխ հանեց նաև զործողութեան միութեան հակայ աշխատանքը, ինչ որ ասկէ ետքը իր ամբողջ արժէքովը երկան պիտի գայ: Մեր սահմանագլուխին իրագանցիւր դիրքը Վէտառէն մըն է: Այդ ահասակ ամրութիւններ կրնան գրաւուիլ. բայց պէտք է իրագանչիւր գառակուսի մէթրի համար 10,000 մարդ վճարել: Երէ Հիմսէնպուրկ ինծի կը հաստուցանէ այդ փոխարինութիւնը, շատ հաճոյք պիտի զգամ իր հաշուեցոյցը կարգագրելու (Միանչելի՛. Կեցցէ՛ մեր նախարարապեր): Մենք չպիտի շեղմնք նուազագոյն զոհը ունենալու մեր ծրագիրէն, թէև մեր զինուորներուն թիւը կարող կ'ընէ մեղ տեսական յարձակողական մը կատարելու: Անգլիական բանակը զիթթարի պիտի ըլլայ՝ նոր զօրահանութիւններով: Մեր սազմանիւթերը նշանաւոր են թէ՛ քանակով և թէ՛ կատարեկալազործութիւնով մը՝ որ անձանօթ եղած է մինչև հիմա արհեստական գիտութեան: Մեր օդային ոյժերը ասպարէզ կը կարդան թշնամի օդային ոյժերուն: մինչդեռ մեր նաւատարումիզը կ'սպասէ միայն առիթին՝ երբ Քիէլի ծովաչ կալները որոշում պիտի տան թողելու իրենց հմայիչ մկնախորշերը (Ամբողջ սրահին մէջ խնդուի աղաղակներ): և մենք չպիտի թիւեանանք իրենց շահեցնելու յաղթանակ մը՝ աւելի փայլուն քան Սքակէրրագինը և կամ Տարտանէլինը (Խանջաղառ ծափեր՝ Մեր Երիկ Կետէսի խմբակութեան մէջ):

Մեծն Բրիտանիաի պատերազմի ծրագիրը տակաւին 16 տարուան պայմանագամ ունի: Թէ Գերմանացիները ասոր կրնան առկալ կամ ո՛չ կրնան խորհուրդ հարցնել նիւթին մասնագէտ եղողի մը. (Զայներ . . . Տօքթ. Հօնէն-

շոլէռն ! Բռօֆ . Հէսթլիինկ !) : Սահող ամէն վայրկեան՝ մեզ մեր յաղթանակին կը մօտեցնէ . մեր յաղթանակը՝ Գերմանիաի քայքայումով : Եթէ աշխարհի բոլոր պետութիւնները միայն մէկ մարդին կազմէին , անոնց միացած ուժը աւելի տկար պիտի ըլլար քան անցնող ժամանակի : Ժամանակը է՞ն զարհութելի գործօնն է՝ որ երբեք իր անունը հոչակած ըլլայ այս պատերազմին մէջ . ժամանակն է որ մեզի կը բերէ ամէն օր ամէն տեսակ օժանդակութիւն . ժամանակն է որ հետզհետէ սովի կը մատնէ կեղրոնի տէրութիւնները . ժամանակն է որ ամէն վայրկեան կ'աւելցնէ մեր ուժերը և կը տկարացնէ թշնամին ուժերը . ժամանակն է որ կը մօտեցնէ այն գերադոյն վայրկեանը՝ ուր Գերմանիա յանկարծ ինքինքը առանց որ և է զինուորի պիտի դանէ , մինչդեռ բազմաթիւ միլիոններով զինուորներ պիտի ունենանք մենք մեր կողքին : Այս գերազօր գործօնը՝ ԺԱՄԱՆԱԿ , յարգելի պաշտօնակիցներ , հաւատարիմ զինակիցն է Համաձայնութեան և մահացու թշնամին անո՞նց՝ որոնք պատերազմին վայթելուն պատճառ եղան , վայրենութիւնով մը՝ որ օրէնքի կարգ կ'անցընէ ամէնէն սև դրուագները աւազակութեան , եղեռնապործութեան և յելտ զակութեան :

Անհատական ոճիր մը ազգային ոճիրի չարափոխելով, անոնք նետուեցան հերթական Սերպիաի վրայ, աշխարհային հրդեհը բռնկցնելու համար՝ կօրսնցնելով իրենց մատյին կարողութիւնները (Բացազանչութիւններ.— Ինչ որ երբեք չեն ունեցուած . . .) անոնք կարծեցին իրաւունք ունենալ քաղաքակրթութեան, և այս զրօննելու և անոր դիւրաւ շղթայ անցընելու : Իրենց բարբարոսութիւններէն բա՛ն մը մոոցուած չէ : Անոնք աւերեցին, թալլեցին, փճացուցին, ջարդեցին, կիներ, ծերեր, տղաքներ, կենդանիներ, այրեցին տուներ, գիտութեան և գեղարուեսաթ գործեր, իրենց շշջապատը անսպատի վերածեցին : Հուները և Վանաւալները, Թամառան և Ներսն, Աթթիլա և Կալիկուլա, Կըխոնարչին իրենց արդիական վայրագութեան հրաշագործութիւններու կատարելագործութեանը առջև : Անոնք ապացուցին որ 50 տարուան ընթացքին երբեք գործած չեն . այլ ընդհակառակը հնարած են ինչ որ լուսնոտ աւազակներոն զոլիր մը կրնայ ըղձալ : Բրտսիա և իր վայրի գագամներու թագաւորութիւնը (Մեանչելի, օա՛ս նիւեղ) յետոյ լքեց հաստատուն հողը՝ հեղուկ մակերեսոյթը սքանչացնելու համար իր մարդակերի քաջագործութիւններով : Իրենց անդարմանելի աշխարհաւերութեան կարողութիւնը ա՛յնչափ յայտնապէս երեան բերին որ՝ բովանդակ մարդկութիւնը անիէ զարհութեցաւ, քարացաւ և սոսկումով լեցուեցաւ այդ գերբնականներուն դէմ:

Նոյնքան անճառելի է իմ հաճոյքս հաստատելու որ՝ իրենց ընդծովեա-ներուն սնանկութիւնը մի՛շա աւելի գայթակղալի կը դառնայ: Սկիզբները, երբ բաւական թիւով նաւեր կ'ընկղմէին, անոնք շատ քիչ կը չափազանցէին թուանշանները: Այսօր, ո՞րքան ծովահենները ձախողին, այնքան իրենց կա-տաղութիւնը կ'աճի և զայրոյթի կը փօխուի՝ թուղթի վրայ աւելցնելու ինչ որ իրականութիւնը կը մերժէ իրենց: Մեր պաշտպանութեան միջոցները միայն կատարելագործութեան կը կարուին՝ արմատական ըլլալու համար: Մենք կ'ընկղմէինք իրենց շինել կրցածէն աւելի ընդծովեաններ. անհունապէս աւելի քիչ են մեր կորսնցուցած նաւերը՝ որոնց տեղը կը յաջողինք ուրիշներով լինեն: Այնպէս որ, երբեմն պատերազմէն առաջուանին աւելի անդրադանտ-եաններ կը շրջադարյան և կը պարենաւորեն մեր իրկիրը: Իրենց ծովահենու-

թեան արդիւնքը ա՞ն պիտի ըլլայ որ՝ օր մը իրենց լնդժովեաները պիտի ան-
հետանան և մեր առևտրական նաւատորմիլլը աւելի մեծ պիտի ըլլայ՝ քան
պատերազմէն առաջ։ Կը դիմում օրինակի մը։ Այս վերջին երեք ամսուան լն-
թացքին, երեք անգամ աւելի լնդժովեայ լուկղմեցինք քան նախորդ եռամս-
եակին, մինչդեռ մեր կորուսաները 96 % աւելի քիչ են նոյն շրջաններուն։
Եւ, պարունակը, այդ մեքենաներն էին որ՝ մեզ պիտի արդիլէին միտակ փամ-
փուշափ մը մեզի հասնիլը, այդ մեքենաներն էին որ մեզ պիտի սովաման լնէին
և ձարահատ հաշտութեան մը հարկադրէին։ Աս էր հաշիւը, ա՛ս էր ծուռ հա-
շիւը՝ Քայլէրին լիազօրներուն։ Բոլոր այն «հաշիւները»՝ զօրս ըրած են, ճշմա-
րիտ ծաղը մըն են մաթեմաթիքական գիտութիւններու և ամենէն տարրտկան
տրամաբանութեան (Երկարաւել ծափեց)։

Եւրոպան ստրկութենէ ազատագրելու համար մինք պէտք է զօրապաշտութիւնը հիմէն իսկ արմատախիլ ընենք. և ասոր համար՝ միակ միջոց մը, միակ մէթոտ մը, միակ սիսթէմ մը կայ. անզուլ, անդադար, անխռուզ, անարգել պատերազմն է աղ. ԾԱՅՐԱՅԵՂ ՊԱՏԵՐԱՅՄՆ Է ԱԴ... (la guerre à outrance):

կը փութամ այս առիթով հաստատել թէ՝ տարօրինակ կը գտնեմ այն
նպատակաւոր ամբաստանութիւնը՝ զոր զանազան կողմերէ կ'ուղղեն, և որուն
համեմատ իբր թէ անդլիական կառավարութիւնն է զլխաւոր պատճառը պա-
տերազմին երկարելուն։ Այդ ամբաստանութիւնները յիմարտկան են։ Անդլիա-
կան ժողովուրդը կը հասկնայ որ իր կառավարութիւնը բաղձացող է կնքնելու
տեսական հաշտութիւն մը, որ չըլլայ թղթամուրհակ մը և միայն օրինականացած
ստորագրութիւններով անոնց իսկ, որոնք խղճանար չպիտի ըլլային օր մը
պատերազմը վերսկսելու, կնքել հաշտութիւն մը առանց վստահ ըլլայու անոր
տեսականութեանը, անոր յաւիտենականութեանը, ատիկա ուրիշ բան չպիտի
ըլլար, բայց եթէ սոսկալի ոճիր մը գործել, որուն ընթացքին ոչ Անդլիա, ո՛չ
ալ ուրիշ մէկը կարող պիտի ըլլար յանցաւորները պատժելու։

Հ Այս պետական անձը՝ որ այդ անխորհուրդ արարքը պիտի գործը, ըստ վրայ պիտի հրաւիրէր ապագայ սերունդներուն անէծքը. իւրաքանչիւր կենդանի էակի կեանքը մազի թելէ մը կախուած պիտի ըլլար. դամօլկեան սուրբ կախուած պիտի ըլլար քաղաքակրթութեան զլիսուն վրայ՝ որ քանի մը ամենակարող զինւորականներու ձեռքին մէջ պիտի զանուէր. ժողովուրդներու կեանքը ուրիշ բան չպիտի ըլլար՝ բայց նթէ դառն դետ մը՝ ուր պիտի զայնին խեղդուիլ անհամար անմիջներ Աստիկա պիտի նշանակէր հին օրերու վայրեն նուրթեան վերադառնալ: Ես հանդիսաւոր երդում ըրի այդ յիմար արարքի արգիլելու: Փոխանակ այդ աեսակ հաշտութիւն մը ստորագրելու, ես պիտի նախընտրէի տեսնել բովանդակ Մեծն Բրիտանիան, իր դաղթավայրերովը մէկ տեղ, փոխակերպուած միացող աւերակներու կոյտի մը: Որչափ ատեն որ միա Անգլիացի հոգի մը կը չնչէ զինքը շրջապատող օդը, որչափ ատեն որ միտկ Բրիտանիացին մը սիրու կը բարախնէ, ո՛չ մէկ գաշնադիրի վրայ ստորագրութիւն չպիտի դրուի, մինչև որ զայն եռքէն խանգարելու լնդունակ եղան բոլոր չարաշու աղցեցութիւնները չուած չըլլան Մահերու կայսրութեան մէջ: Պատերազմի շարունակուելուն պատասխանատուութիւնը՝ իր ամբողջ ծանրութիւնովը՝ կ'իյնակեցրոնի տէրութիւններուն վրայ, որոնք աշխարհի կէսը իրենց կցելու մղածուանջներուն մէջ, չեն ուզեր համակերպիլ հիասթափեցուցիչ և անագորոյ

զարթնումին՝ որ կը հարկադրէ վերանասնառութիւններ, վերասինութիւններ և երածխաւորութիւններ (restitutions, réparations, garanties): Քայզէրը և իր ժամանակագույնները պէտք է սորվին արտասանել՝ բարձրածայն և ամեռող աշխարհի առջև, այս երեք բառերը և աղկէ ետքն է միայն որ Համաձայնութիւնը պիտի գիտացնէ թէ՝ տրամադրէ է իրենց ականջ կախելու: Խուսիափ կազմակուծումը յայտնապէս աւելցուցած է բրուսիական ամբարտաւանութիւնները: Գիրմանները կը հաշուեն որ՝ մէկ կողմին վրայ մեր ուժերուն նուազումը և իրենց ուժերուն հակառակ կողմին վրայ աւելնալը՝ զիրենք կարող պիտի ընէ մեծ հարուած մը իջեցնելու: Մինչեւ հիմա ուրիշ ի՞նչ բաներ չերեւակայեցին: Անոնք ժողովուրդներու ազատութեան դէմ նիւթեցին ամենէն սոսկոլի դաւը՝ որ երեք մասձուած ըլլայ:

Ժողովուրդներու ազատութիւնը ուսուցիկ նախադասութիւն մը չէ: Այդ ազատութիւնը նույիական բան մըն է՝ որուն առջև պէտք է խոնարհն ամէնէն մեծ տէրութիւնները: Անիկա անկողմնակալօրէն պէտք է գործադրութեան դրուի համդէպ իտալիափ և հանդէպ Աւստր-և-Հունգարիափ բոլոր ժողովուրդներուն: Պելճիգան պէտք է ազատ ըլլայ, ո՞չ թէ գերմանական սուրբն տակ, այլ ի՞ր իոկ սուրբն տակ, և ո՞չ թէ հարկատու երկիր մը ըլլայ, այլ ազատ երկիր մը:

Գանք, պարմներ, Սլզաս Լուէնի կարեսոր ինդիրին: Մեր թշնամինները կը թուին չնախնալ իմ նսխորդ յայտարարութիւնս, որուն մէջ կը պահանջէի անոր վերանկառառութիւնը (réconsidération). Իրր խօսք չնասկցազներ՝ պէտք է իրենց հաւաաքընդաշել. (Միջադներ բոլոր արսուներուն վրայ. մասնաւորապէս Ֆրանսական օրեակին մէջ): Շնորհնեք իրենց բացարութիւն մը: Ալզաս Լուէնի վերադարձ պէտք է տեղի ունենայ առա'նց ամենաշնչին առարկութեան, նոյնիսկ եթէ միայն ատոր համար բովանդակ տշխարհը բոցերու ճարակ ըլլայ (Ուռումի նման գոռացող ծափեր): Բացի զինակիցի մեր պարտականութիւնն, մեր համակրութիւնը Ֆրանսափ համար, քաղաքակրթութեան և գիտութեան այդ լոյսին, մեր սէրը այդ այնքան սիրելի որքան զմայլելի ժողովուրդին համար՝ այնքան մեծ է որ՝ իւրաքանչիւր Անդլիացի մինչեւ վերջին շունչը պիտի կուուի այդ նպատակին համար (Մափերը կը հասնին անոնկ աղմուկի մը՝ որ նախազանին մեկ նեանին վրայ՝ բարապաները դուրսի դուռները կը գոցեն կիսովին): Կը յուսամ որ Փօցտամի մէջ առանց բառարանի պիտի հասկնան խօսքերուս իմաստը և մտադրութիւններուս ոգին. (Ֆրանսական օրեակին. — Վիլէլմ Բ. մասնագիտօրէն կրնայ իրը բառարան ծառացել):

Նոյնպէս Թիւրքիափ բոլոր ճնշուած ժողովուրդները պէտք է փրկուին այդ թշուած հարկատու երկիրին լուծէն: ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ, ինչպէս ամէն ուրիշներ, պէտք է տեսնէ ժողովուրդներու անկախութեան զործադրութիւնը: Անհատական գաւաճանութիւնները անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն որ՝ իւրաքանչիւր ժողովուրդ պէտք է ապրի ինքն իր մէջ, իր հայրենիքին մէջ, ինքնիրով, որպէս զի խաղաղութիւն վայելէ:

ՀԱՅԱՆԸ, պէտք է վերադարձնեն իրենց անկախութիւնը: Շատ կարեսորութիւն չունի՝ երբ արդար պկպունքներու զործադրութեան համար՝ այս կամ այն երկիրը ենթարկուի հողային ատակնուվրայութիւններու, մանաւանդ երբ ինչիրը աւազակներու երկիրի մը վրայ է, ուր, գերման եաթազունը կը զործէ գաժաժառանդ իշխանին վրայ, ինչպէս նաև նախկին Սուլթանի մը (Ղարմացական

մացագանչարիւթեներ պահե մեջ) և ուր արքայասպանութիւն արքայասպանութեան կը յաջորդեն այն տեսակ ճարտարութիւնով մը՝ որ Պերլինեան հոռ կ'զգացուի: Ճշմարիտ սոսկումի զգացումով մըն է որ կը դիտենք ու ու ամբուն մէջ առաջին բարկիրի մը՝ որ Բրուսիափ հետ իր դաշնակցութենէն առաջ միայն օգիտութիւն ունէր: Այդ երկիրը, պարմները, չահուն համար իսկ անոնց որոնք հոն կ'ապրին, պէտք է անդառնալիորէն վարուի եւրոպական ցամակէն դուրս, իանի որ վեռապէս անբնակունակ է արեւմտեան բաղականակրութեան մէջ (Մափեր):

Ցեաոյ կուգայ իսրայէլացի ժողովուրդը օրուն մասին կը փութամ ամբողջ ուժով շետել Միացեալ նահանգներու նախագանին բոլոր գովեստները, որոնք ա'յնքան ճիշդ են՝ որքան լիովին արժանաւոր (խանդսվառութիւն՝ կուսերու օրեակին մէջ): Մեծն Բրիտանիա արդէն կը յայտնէ իր դիտաւորութիւնները Պալեստինի մէջ: Անդլիափ, Ֆրանսափ և միւս դաշնակիցներուն անունով պէտք է հաղորդեմ ձեզի մեր որոշումը՝ որպէս իսրայէլացիները ստաման ժողովուրդի մը բոլոր իրաւունքները՝ ամենալայն ձեռով (Ճափեր): Բրւրգիափ առեւտուրը պիտի վլչէր առանց այս ատարին՝ որուն պէտք է չնարուի կարողութեան մեացըլ: Հայերը և իսրայէլացիները կեանքի աւելի չնարուի կարողութեան գործադրութիւնը առաջն և իրաւունք ունին և զայն պիտի ունենան մեր պաշտպանութիւնովը, քան անոնք որոնք անոնց տղէտ հալածիչներն են (Երկարաւել ծափահարութիւններ եւ հաւանուրեան շարժումնեներ ամերող սրահին մէջ):

Միայն մեր պաշտպանութիւննը չէ որ պիտի վայելին անոնք, այլ նաև չէզոքներունը, որոնց զգացումները հանդէպ մեր հակառակորդներուն ամէն բացատրութիւնէ վեր են: Այդ չէզոքները ամէնքն ալ մեր կողմը պիտի անցնէին, երե անոնց օգնութիւնը մեզի անցի անհրաժեշտ ըլլար:

Ներկայիս, Միացեալ նահանգները՝ իրենց զինուորական, անտեսական և ելեմտական առասպելական բովանդակ ուժովը կը մանեն բեմ և Ռուսիափ պակասը լեցնելէն աւելին պիտի ընեն (Մափեր՝ ամերիկան օրեակին մէջ): Մօտաւորապէս մէկ միլիոն զինուոր կը մարզուին արդէն Ֆրանսափ մէջ և երկրորդ միլիոն մը պատրաստ պիտի ըլլայ այս գարսւնին: Զօրաշարքը Ամերիկափ մէջ կը հետապնդուի հրաշալիք արագութիւնով մը, մրցակցօրէն ծովային և օդային շինութիւններուն, Վերսայի ժողովին մէջ բոլոր ժուարութիւնները հարթուեցան: Մեր տնտեսական կացութիւնը սքանչելի է: Չնչին սեղմումները զորս մենք կը գործադրենք՝ միայն նախազդուշական միջոցներ են: Ուտեսանելի շնուր մենք կը գործադրենք՝ միայն նախազդուշական միջոցներ են: Մեր թշնամիններուն երկիրներուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար թերեհաւատութիւն մնուցանել: Պատերազմնէն մեր յաղաքների լուծէն կը առաջին բարձրացումը՝ Ֆրանսափ և Անդլիափ մէջ՝ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար թերեհաւատութիւն մնուցանել: Պատերազմնէն մեր յաղաքների չի կը առաջին բարձրացումի ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Մեր յաղաքները մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդառնալիորէն միջոցներ են: Անդլիափ մէջ աննշան է: Մեր թշնամիններուն մէջ այդ բարձրացումը առասպելական է: Մեր քաջարի բանակներուն բարոյականը՝ ամէն բաղձանքէ վեր է: Արդէն անիմաստ պիտի ըլլար ենթական բոլոր առաջին բարձրացումներուն ունենալիք է: Նկատութեան գործութիւնը մէջ այս գարսւնին անցնէ անդ

զօրութիւնը ընկնելու՝ մենք ամէն բանի մէջ գերազանց պիտի ըլլանք և պիտի ձեռք բերենք իրաւութեան մեր նպատակները։ Անգլիացիներուն ջիղերը պէտք է զօրաւոր ըլլան։ Ես ինքս ատոր օրինակը պիտի տամ չեղի, որքան ատեն որ հաճիք ձեր վստահութիւնը չնորհել ինծի (Ամեն օրեակներու մեջ՝ հաւանուրեան նեանեներ։ Էսուլիքի օրեակեն։ — Յաւիտենականութիւն)։ Իմ ջիղերս ամենատաք հնոցներու մէջ եփուած պողպատի կը նմանին։ Իմ ջիղերս պիտի առկան ամէնէն սոսկալի ճնշումն և արհամարհանքով պիտի կրեն ամէնէն զարհուրելի հարուածները (Բացազանչուրիւններ։ Կեցցէ՛ Պ. Լոյտ Ճօրծ)։

Այս բոլոր նպատակներուն համար Անգլիա պիտի կոռւի։ Անգլիա ա՛յն ատեն միայն սուրբ վար պիտի դնէ՛ երբ այդ նպատակները գլուխ ելած ըլլան։ Քողէք որ մեր թշնամիները մոլորին բանդադուշանքի մարզին մէջ՝ զառանցնելով՝ «մանօվքա»ներով պիտի յաջողին մեզ ուղղակի վիճաբանութեան մէջ մտցնել։ Այդ վիճաբանութիւնը տեղի կրնայ ունենալ միայն այն ատեն երբ բնաջնջուած կ'ըլլան այն չարազործ գոյուրիւնները՝ ուր եկած են մարմնանալ բրուսիական ցեղին բոլոր կեղտերը։ այն ատեն միայն երբ բրուսիական զօրապատութիւնը հիմեն արմատախլուած կ'ըլլայ։ Մենք մեր զաւակներուն կտակած ենք կատաղի պատերազմին կտակը։ Անգլիացի ժողովուրդը պիտի զիտնայ բարձր կանգնիլ այն անօրինակ նախայարձակութեան դէմ՝ որ գործուեցաւ։ Պէտք է քաջութիւն և յարատեռութիւն ունենալ, որովհետև խնդիրը մեր և քաղաքակրթութեան գոյութեանը վրայ է։ Վարձատրութիւնը կ'արժէ՛ գործուած ճիղը։ Մեր պատիւը պիտի ոսնակիսուէր, մեր արժանիքը պիտի խորտակուէր, մենք խայտառակութեան մէջ պիտի ապրէինք, եթէ չեղէինք այս ճամբէն։ Անգլիական ամէն քաղաքացի իր ինքնութիւնը նուսաստացած պիտի գտնէր, եթէ մենք դժբաղդութիւնը ունենայինք քշուելու կանխահաս հաշտութեան մը անկլին մէջ։ Պատերազմին հարկադրած իւրաքանչիւր վիշտին՝ իսորհեցէ՛ք որ Անգլիացի էք և ձեր պատիւը կը պահանջէ մաքառիլ մինչև վախճանը։ Կառավարութիւնը կը ճանչնայ իր պարտականութիւնը և փափառող է պատերազմը դադրեցնելու։ Որքան դուք զօրավիդ ըլլաք կառավարութեան, ա՛յնքան մօտ պիտի ըլլայ հաշտութիւնը։ Ներքին խոռվութիւնները ուրիշ բանի չպիտի ծառայէին՝ բայց եթէ թշնամին շփոթեցնելու մեր կացութեան մասին։ Թշնամիին իւրաքանչիւր հաւասար խայտառակուրեան։ մենք պէտք է պատասխանենք ՓԱՄՓՈՒՇՏՈՎ, որովհետև ինչ որ պիտի փրկէ երկրագունդը զինուորական ժանտախտէն, ինչ բան՝ որուն համար յաւիտենաւկան երախտազիտութիւն պիտի չահինք մենք, ինչ բան՝ որուն համար մեր զաւակները խորունկ օրհնութիւնով պիտի յիշեն մեզ, ատիկա մէկ բան է միայն՝ ծայրակեղ պատերազմը, որովհետև միայն ա՛ն է որ կ'երաշխառորէ մեզ ՅԱՂԲԱՆԱԿԸ։ (Զարհուրելի ծափեր կը բնդացնեն սրանք։ Լոյտ Ճօրծ հաւորութիւններ կ'ընդունի ամեն կողմէ)։

Ամբողջական կամ մասնակի արտապում չի բոլլացրուիր.

ԳԻՆԸ 5 ԴԱԼԵԿԱՆ

